

De laatste donkere dagen

Mensen weten niet wat ze willen, tot je het hun laat zien.

STEVE JOBS

11 MEI 1888

Op de dag dat Paul Thomas Edison voor het eerst zou ontmoeten, zag hij in de lucht boven Broadway een man levend verbranden.

Het gebeurde aan het eind van een vrijdagochtend. De lunchdrukte was al begonnen toen Paul vanuit zijn kantoor de straat op liep. Hij was een indrukwekkende verschijning in de stroom voetgangers: een meter drieënnegentig, brede schouders, gladgeschoren, gekleed in een bij elkaar passende zwarte jas, vest en lange stropdas, zoals te verwachten was van professionele jongemannen in New York. Zijn haar, met links een kaarsrechte scheiding, begon inhammen te vertonen. Hij was zesentwintig, maar zag er ouder uit.

Toen Paul zich mengde in de drukte op Broadway viel zijn oog op een jongeman in een Western Union-uniform, die op een ladder stond. De man was druk in de weer met elektriciteitsdraden, de dikke, zwarte kabels die sinds kort strepen vormden in de lucht boven de stad. Ze doorkruisten de dunnere, oudere telegraafdraden, en door de voorjaarswind waren ze hopeloos in de knoop komen te

zitten. De Western Union-man probeerde de kluwen van draden te ontwarren. Hij was net een kind dat met reusachtige schoenveters worstelde.

Paul dacht aan koffie. Hij was nog een nieuweling in het financiële district en op het advocatenkantoor op de tweede verdieping van Broadway 346. Hij had nog niet besloten aan welke van de koffiehuisen in de buurt hij de voorkeur gaf. Er was er een iets naar het noorden, aan Walker. En ook die aan Baxter, met de haan op de deur, stijlvoller, maar de bediening was nogal traag. Paul was moe. De frisse lucht op zijn wangen voelde lekker aan. Hij was die dag nog niet buiten geweest; hij had de afgelopen nacht in zijn kantoor geslapen.

Toen hij de eerste vonk zag, beseftte hij niet meteen wat er gebeurde. De monteur pakte een draad vast en trok eraan. Paul hoorde een knalletje - een kort, vreemd knalletje - en zag dat de man wankelde. Paul zou zich later herinneren dat hij een fliets had gezien, hoewel hij op het moment zelf niet precies wist wat het was. De monteur zocht houvast en greep met zijn vrije hand een andere draad vast. Paul zou later begrijpen dat de man hiermee een fout beging. Hij had een verbinding tot stand gebracht. Hij was een levende geleider geworden.

De armen van de man maakten schokkende bewegingen en er vlogen oranje vonken vanaf.

Er liepen die ochtend minstens tweehonderd mensen op straat, en alle hoofden leken zich tegelijkertijd om te draaien. Financiers met breedgerande hoge hoeden op hun hoofd; assistenten van beurshandelaars, die met geheime boodschappen in hun hand geklemd naar Wall Street renden; privésecretaresse in blauwgroene rokken en nette, bijpassende jasjes; accountants die een broodje gingen eten; vrouwen in Doucet-jurken, op bezoek vanuit Washington Square; plaatselijke politici, op weg naar de lunch bij een Chinees restaurant; paarden, die taxi's met brede wielen over de ongelijke straatkeien voorttrokken. Broadway was de verkeersslagader

die het zuiden van Manhattan voedde. Tot dan toe ongekende rijkdom borrelde onder deze straten op. Paul had in de ochtendkrant gelezen dat John Jacob Astor zojuist officieel rijker was geworden dan de koningin van Engeland.

Alle ogen waren gericht op de man in de lucht. Er schoot een blauwe vlam uit zijn mond. Zijn haar vloog in brand. Zijn kleren brandden weg. Hij viel voorover; zijn armen waren nog steeds om de draden geslagen. Zijn voeten bungelden tegen de ladder. Zijn lichaam nam de houding aan van Jezus aan het kruis. De blauwe vlam schoot door zijn mond en smolt het vlees van zijn botten.

Er had nog niemand gegild. Paul besepte niet eens echt waarnaar hij stond te kijken. Hij was al eerder getuige geweest van doodsstrijd. Hij was opgegroeid op een boerderij in Tennessee. Langs de rivier de Cumberland waren de dood en stervenden geen zeldzaamheid, maar iets als dit had hij nog nooit van zijn leven gezien.

Enkele seconden later, toen het bloed van de man op de krantenjongens neerstroomde, begon het gegil. Er ontstond een stormloop van mensen die probeerden weg te komen. Mannen liepen vrouwen omver. De krantenjongens renden kriskras door de menigte, zonder specifiek doel voor ogen. Ze probeerden het verbrande vlees uit hun haar te plukken.

De paarden steigerden, traptten met hun voorbenen in de lucht. Hun hoeven haalden uit naar de gezichten van hun in paniek gebrachte eigenaars. Paul stond als aan de grond genageld, tot hij een krantenjongen voor de wielen van een door twee paarden getrokken rijtuig zag vallen. De hengsten rukten aan hun teugels, schoten naar voren en trokken de wielen in de richting van de borst van de jongen. Paul besloot niet bewust om in actie te komen... hij deed het gewoon. Hij pakte de jongen bij zijn schouder en trok hem voor het rijtuig vandaan.

Paul veegde met de mouw van zijn jas vuil en bloed van het gezicht van de jongen. Voordat hij echter kon controleren of de jongen gewond was, vluchtte die weer de menigte in.

Paul ging op de grond zitten, met zijn rug tegen een telegraafpaal. Zijn maag kolkte. Het drong tot hem door dat hij hijgde, en hij probeerde zijn ademhaling tot rust te brengen, terwijl hij rustig op de grond bleef zitten.

Het duurde tien minuten voordat belgerinkel de komst van de brandweer aankondigde. Een waterwagen, getrokken door drie paarden, kwam naast het grimmige schouwspel tot stilstand. Een stuk of vijf brandweermannen in uniformen met zwarte knopen keken met een ongelovige blik in hun ogen naar boven. Een van hen reikte instinctief naar zijn door stoom aangedreven brandslang, maar de rest staaarde slechts vervuld van afschuw naar de verbrande man. Dit was iets heel anders dan alle branden die ze ooit hadden gezien. Dit was elektriciteit. En het duistere wonder van door de mens gemaakte bliksem was net zo mysterieus en onbevattelijk als een plaag uit het Oude Testament.

Het kostte de angstige brandweermannen drie kwartier om het zwartgeblakerde lichaam naar beneden te halen, en Paul zat de hele tijd als verlamd toe te kijken. Hij nam wat hij zag tot het kleinste detail in zich op, niet om het te onthouden, maar om het te vergeten.

Paul was advocaat. En dit was wat zijn tot nu toe korte loopbaan in de advocatuur met zijn hersenen had gedaan. Hij vond troost in bijzonderheden. De enige manier om zijn angsten te overwinnen was door een allesomvattende beheersing van details.

Paul was een professionele bouwer van vertellingen. Hij was een verteller van kernachtige relazen. Het was zijn werk om een reeks opzichzelfstaande gebeurtenissen, na ze te hebben ontdaan van onbeduidendheden, te ordenen tot een opeenvolgend geheel. De afzonderlijke beelden van die ochtend – een routineklus, een stuntelige fout, een grijpende hand, een drukke straat, een vonk, een met bloed bespat kind, een bloedend lijk – konden tot een verhaal worden samengevoegd. Er zou een begin, een midden en een einde zijn. Verhalen komen tot conclusies, en dan verdwijnen ze. Dat is de broodnodige magie ervan. Het verhaal van die dag, eenmaal in

zijn hoofd verteld, kon worden ingepakt, terzijde worden gelegd, en slechts zo nodig tevoorschijn worden gehaald. Het degelijk tot een geheel gevoegde verhaal beschermde zijn geest tegen de verschrikking van de onbewerkte herinnering.

Paul wist dat zelfs een waar verhaal fictie is. Het is het geruststellende instrument dat we gebruiken om de chaotische wereld om ons heen tot iets bevattelijks te maken. Het is het cognitieve werktuig dat het kaf van sensatie van het koren van emotie scheidt. De echte wereld is tot barstens toe gevuld met incidenten, loopt over van gebeurtenissen. In onze verhalen negeren we de meeste, tot een duidelijke reden en motivatie tevoorschijn komen. Elk verhaal is een bedenkssel, een technologisch middel, niet anders dan het middel dat die ochtend het vlees van een man van zijn botten had geschroeid. Een goed verhaal kon voor net zo'n gevaarlijk doel worden gebruikt.

Als advocaat waren de verhalen die Paul vertelde ethisch. Daarin bestonden alleen de gewonden en hun molesteerders. De belasterden en de leugenaars. De bezwendelden en de dieven. Paul werkte de personages zeer nauwgezet uit, tot de rechtschapenheid van zijn eiser – of zijn beklagde – overweldigend werd. Een strafpleiter had niet de taak feiten vast te stellen; hij moest uit die feiten een verhaal bouwen waardoor een duidelijke ethische conclusie onvermijdelijk zou zijn. Dat was het doel van Pauls verhalen: het presenteren van een onweerlegbare kijk op de wereld. Om vervolgens te verdwijnen zodra de wereld geordend was en hij zijn honorarium eerlijk had verdiend. Een pakkend begin, een spannend midden, een bevredigend einde, misschien met nog een kleine onverwachte wending, en dan... weg. Gecatalogiseerd, in een archiefdoos gestopt en veilig opgeborgen.

Het enige wat Paul hoefde te doen was het verhaal van vandaag aan zichzelf vertellen, en dan zou het verdwijnen. De beelden keer op keer voor zijn geestesoog afspelen. Verlossing door middel van herhaling.

Maar het bleek dat een vlammend lijk boven Broadway slechts het op één na schrikwekkendste was wat Paul Cravath die dag zou zien.

Later die avond – nadat zijn secretaresse was vertrokken naar haar appartement in Yorkville, nadat de oudere partners zich hadden begeven naar hun huizen van drie verdiepingen aan Fifth Avenue, terwijl Paul, in plaats van naar zijn vrijgezellenflat in Fiftieth Street te gaan, met zijn rubberen Waterman zoveel aantekeningen had zitten maken dat de blaas op zijn rechtermiddelvinger open-sprong – verscheen er een jongen bij de deur van het kantoor. Hij had een telegram in zijn hand.

In het telegram stond: ‘Uw aanwezigheid is dringend noodzakelijk. Veel te bespreken, in het striktste vertrouwen.’

Het was getekend: ‘T. Edison.’

De tovenaar van Menlo Park

Er zijn hier geen regels – we proberen iets tot stand te brengen.

THOMAS EDISON, *HARPER'S MAGAZINE*,
SEPTEMBER 1932

Paul pakte zijn jasje, fatsoeneerde zijn stropdas en maakte zich klaar om te vertrekken. Hij was al bijna zes maanden betrokken bij rechtskwesties met Thomas Edison, maar had 's werelds beroemdste uitvinder nog niet persoonlijk ontmoet.

Edison had natuurlijk over het ongeluk gehoord. De publiekelijke dood door elektriciteit van een man, midden op straat. Hij bereidde vast en zeker een reactie voor, maar wat moest hij met Paul?

Voordat Paul de deur uit liep, haalde hij een map uit een la. Hij stopte enkele documenten in de binnenzak van zijn wollen overjas. Wat Edison ook van plan mocht zijn, Paul had ook een verrassing voor hém in petto.

Broadway was schemerig op dit late uur. De weinige gaslantaarns die de straat verlichtten, wierpen een zachtgele gloed op de straatkeien. Er was in de verte maar één plek die fonkelde. Wall Street, in het zuiden, was een citadel van helder elektrisch licht in de rook en het gaslicht van Manhattan.

Paul sloeg de richting in van het donkere noorden en riep een vierwielig taxirituig aan.

‘Fifth Avenue 65,’ zei hij tegen de koetsier. Het beroemde laboratorium van de Edison General Electric Company stond nog steeds in New Jersey, maar het hoofdkantoor was verplaatst naar een chiquer adres.

De man draaide zich om en keek Paul aan. ‘Gaat u op bezoek bij de Tovenaar?’

‘Ik kan me niet voorstellen dat zijn moeder hem zo noemt.’

‘Zijn moeder is allang dood,’ antwoordde de koetsier. ‘Wist u dat niet?’

De mythevorming rond Edisons verhaal bleef Paul verbazen. In minder dan tien jaar in het openbare leven had Edison zich tot een hedendaagse Johnny Appleseed gemaakt. Het was hemeltergend, al wekte de daarbij betrokken vaardigheid wel bewondering.

‘Hij is gewoon een man,’ zei Paul. ‘Wat *The Sun* ook over hem zegt.’

‘Hij verricht wonderen. Bliksem in een glazen fles. Stemmen in koperdraad. Wat voor een man kan dat?’

‘Een rijke man.’

Het paard draafde over Broadway, langs het rustige Houston en de chique huizen aan Fourteenth Street. Het eiland was donker tot ze Fifth Avenue in draaiden. Plotseling werden de elektrische lampen die de avenue verlichtten zichtbaar. Het overgrote deel van de straten van New York werd ’s avonds verlicht met gas, het flakkerende licht dat al honderd jaar in de stad werd gebruikt. Maar recentelijk hadden enkele vermogende ondernemers hun gebouwen kunnen uitrusten met deze nieuwe elektrische gloeilampen. Slechts een paar straten bevatten zo ongeveer negenenegentig procent van de elektriciteit in de Verenigde Staten, en de namen waren welbekend: Wall Street, Madison Avenue, Thirty-fourth Street. Elke dag werden deze straten helderder verlicht als er een volgend gebouw op het elektriciteitsnet werd aangesloten. De elektriciteitskabels vormden hoog in de lucht een vesting rond elk huizenblok. Paul keek Fifth Avenue in en zag vooruitgang.

En toch, als hij erin slaagde, zou hij Edisons verlichte imperium zien afbreken.

Om elf uur 's avonds betrad Paul Fifth Avenue 65. De potige mannen achter de ramen droegen hun vuurwapens nonchalant. Een strijdlustige houding aannemen was niet nodig. Alleen een erg domme man zou dat gebouw zonder angst binnen zijn gegaan.

Een bebaarde man van middelbare leeftijd wachtte Paul op bij de centrale trap. Hij glimlachte niet toen hij Paul zijn hand toestak. 'Charles Batchelor.'

'Ik weet wie u bent,' zei Paul. Batchelor was Edisons rechterhand: het hoofd van zijn laboratorium en tevens zijn factotum. Als Edison zich genoodzaakt voelde om te spitten naar kwalijke feiten, was Batchelor degene die het graafwerk deed. Volgens de kranten waren de twee mannen nooit ver bij elkaar uit de buurt, maar in tegenstelling tot zijn werkgever gaf Batchelor nooit interviews. Op de voorpagina van de krant was zijn gezicht nooit naast dat van Edison te zien.

'Hij zit op u te wachten,' was het enige wat Batchelor zei. Hij liep voor Paul uit de trap op. Edisons privékantoor was op de derde verdieping. Batchelor opende de dubbele eiken deur en leidde hem naar binnen, waarna hij zich terugtrok in de deuropening. Het was alsof hij onzichtbaar was als hij geen instructies kreeg.

Het kantoor was rijk ingericht. Stoelen bekleed met Spaans leer. Een glanzend mahoniehouten bureau, dat vol stond met elektrische apparaten. Een veldbed in de achterste hoek. Het gerucht ging dat Edison 's nachts maar drie uur sliep. Zoals met de meeste geruchten over Thomas Edison wist Paul eigenlijk niet of hij dat geloofde.

Langs de met patronen versierde muren hingen op regelmatige afstand van elkaar prachtige roosvormige elektrische gloeilampen. En goede god, wat brandden ze fel.

Paul keek neer op zijn handen. Het drong tot hem door dat hij zijn handen nog nooit onder elektrisch licht had gezien. Onder zijn polshorloge zag hij blauwe adertjes. Sproeten, pokputjes, littekens, vuil, de lelijke lijnen die een man tegen de tijd dat hij zesentwin-

tig is heeft verzameld. Zijn middelvinger, die hem altijd verried en trilde als hij zenuwachtig was. Paul had niet alleen het gevoel dat de lampen nieuw waren, maar ook dat hij dat was. Een vonk van een gloeidraad had hem zichzelf laten zien als iets wat hij nooit had gedacht te zijn.

Achter het brede mahoniehouten bureau zat Thomas Edison een sigaar te roken.

Hij was knapper dan Paul had verwacht, magerder dan hij op foto's leek, met een krachtige, midwesterse kaak. Hij was de veertig gepasseerd, maar zijn haar was nog net zo warrig als dat van een schooljongen. Een ander zou daar ouder door lijken, maar bij Edison wekte het de indruk dat hij belangrijkere dingen had om zich druk over te maken. In het felle licht kon Paul zelfs zien dat zijn ogen grijs waren.

'Goedenavond.'

'Waarom ben ik hier, meneer Edison?'

'U komt meteen ter zake. Die eigenschap waardeer ik in een advocaat.'

'Ik ben uw advocaat niet.'

Edison trok vragend zijn wenkbrauwen op en schoof toen een vel papier over het bureau. Paul aarzelde voor hij naar voren liep. Hij was liever blijven staan waar hij stond, maar hij wilde ook zien wat Edison hem toonde.

Het was een drukproef van de voorpagina van *The New York Times*. DE DOOD GEVONDEN IN DE KABELS, luidde de krantenkop. GRUWELIJK SPEKTAKEL – ONDERHOUDSMONTEUR GEROOSTERD IN EEN NETWERK VAN KABELS. Daaronder stond een verhit artikel over de gevaren van elektriciteit. De redacteuren zetten vraagtekens bij de veiligheid van kabels boven de stad, die vol zaten met energie waarvan nog zo weinig bekend was.

'Dit is de krant van morgen,' zei Paul. 'Hoe komt u hieraan?'

Edison negeerde de vraag. 'Uw kleine firma, hoe heet die ook alweer? Die is daar vlakbij gevestigd, is het niet?'